

ריקוד לחיים - ליאורה רנרט

“בעיני רוחי אני רואה את הוריי רוקדים מחובקים, והם יפים, צעירים, קורנים ומלאי תקוות לקראת העתיד. היה זה ריקוד של ניצחון משותף לשניהם, ניצחון האהבה והחיים על פני הרוע והמוות”.

לוניה (לאה) קוזוך וסשה (ישעיהו) סימונוביץ' הכירו באיטליה אחרי מלחמת העולם השנייה. בין שני האנשים הללו, שאיבדו במלחמה את היקרים להם ואת כל עולמם, נרקם במהרה סיפור אהבה מרגש שנמשך עד יומם האחרון.

ריקוד לחיים אינו רק ספר על תקופת השואה. זהו סיפור על שני ניצולים תאבי חיים, שהיו נחושים להתגבר על זוועות העבר, להקים משפחה ולבנות חיים חדשים מתוך ההריסות.

ליאורה רנרט, בתם של לאה וישעיהו, היא מורה ללשון בוגרת אוניברסיטת בר-אילן, תושבת חולון, אם לבת וסבתא לשני נכדים. “ריקוד לחיים” הוא ספרה הראשון.

ספר זה נועד לתעד את סיפור הישרדותם ואהבתם של הוריי היקרים, לאה (לוניה) וישעיהו סימונוביץ', שבחייהם ובמותם לא נפרדו. כל אחד וסיפורו עד לרגע שבו נפגשו, התחתנו והקימו משפחה לתפארת בארץ ישראל. הוריי נפטרו בהפרש של שבועיים בלבד זה מזה. אהבתם עזה כמוות – כך זה היה, יהיה ויחקק לנצח נצחים. כתיבת הספר עלתה לי במאמץ ניכר, מכיוון שקשה היה להם לזכור הכול בפרטי פרטים, לפי סדר ההתרחשות הכרונולוגי. על כך נוסף, כמובן, הקושי הרגשי של התייעוד והנבירה בזיכרונות הכואבים שניסו להשאיר מאחור. עם זאת, אני אסירת תודה על הזכות שנפלה בחלקי להכיר טוב יותר את הוריי, להתוודע לחוויות שעיצבו אותם ולהנציח את סיפורם ואת דמותם.

אימי ניצלה ממש ברגעים האחרונים ושרדה את מחנה אושוויץ, וכדבריה, “הוציאו אותי אחרונה מהחדר כשכולם דרכו עליי ואני מעולפת”, ואבי ניצל כפרטיזן “גיבור” לאחר ששרד את החיים הקשים ביערות. אבי נפצע ביוני 1943 בזמן הקרבות בהתפוצצות של חומר נפץ שהשתמש בו לשם פיצוץ גשר על נהר הניימן.

קשה לתפוס עד כמה הרצון לשרוד ולחיות פעם בליבם. הם רצו מאוד לחיות, ויצר החיים היה חזק אצלם יותר מכול. בשנתיים האחרונות לחייהם מאס אבי בחיים, ואילו אימי, על אף המחלה הארורה שלקתה בה, אהבה את החיים וראתה תמיד את הטוב שבהם. רק לפני מותה הרגישא שאין טעם להתאמץ ולחיות, לכן הפסיקה לאכול וחיכתה למוות שיגאל אותה מייסוריה.

הביטוי “עזה כמוות אהבה” תופס ביחסיהם באופן נרחב, מהיכרותם, נישואיהם והחיים זה לצד זה בלי להיפרד, והאהבה תמיד האירה להם פנים. אנו, הבנות, תמיד אמרנו זו לזו, “הלואי שגם אנחנו נחיה כך עד סוף ימינו”. בכתיבת הספר הזה אני מקיימת הבטחה שהבטחתי לאימי כשהייתה על ערש דווי, שאנציח את סיפור חייה ואת זה של אבי. אני מודה לאחותי ולמשפחתה שדאגו “לנדנד” לי שאשלים את הפרויקט וסייעו לי רבות באיסוף החומרים.

זמן רב התלבטתי בנוגע לשם שאבחר לספר הזה. רציתי שם שיתאר את בחירתם של הוריי בחיים אחרי ששרדו את התופת ויצאו ממנה, כמעט שרידים יחידים ממשפחותיהם הענפות. לא פלא שדבקו זה בזה שנים כה רבות – שניהם היו אנשים שמחים שידעו לאהוב בלב שלם, ליהנות ממה שיש לחיים להציע ושאושר רב מהמשפחה שהקימו. הריקוד אכן היה חלק מחייהם – שניהם היטיבו לרקוד (אימי אף הפליאה לשיר), וזר לו היה מתבונן בזוג המאוהב הזה מפוז על רחבת הריקודים, ספק רב אם היה מעלה בדעתו כמה סבל וכאב עברו שניהם עד שהגיעו לאן שהגיעו.

בעבר לא הייתי מודעת לחשיבות התייעוד; אלא שהשנים חלפו, והדחף הפנימי לכתיבה בכלל ולהעלאת זיכרונותיהם של הוריי בפרט, הלך וגבר. זכר השואה ריחף תמיד מעל ביתנו – גדלתי ללא סבא וסבתא משני הצדדים, וכאשר שאלתי את אימי על כך, השיבה לי, “ולמה אין לי אימא שאוכל לדבר ולהתייעץ איתה?”. קינאתי קנאה עזה בחבריי שכן התברכו בסבים, בסבתות ובמשפחות יוצאות המזרח. מה הפלא, אם כן, שמצאתי עצמי מחפשת קרבה וחום אצל אנשים מבוגרים, אצל שכנים או אצל הסבים והסבתות של חברותיי? ייחלתי לישון בבית חברותיי, לשמוע סיפורים על משפחתן, ליהנות מארוחות וממטעמים שלא הכרתי ולחוש לפחות לכמה שעות כאילו אני חלק ממשפחה גדולה ועוטפת.

עם זאת, הייתה לנו ילדות מאושרת, והאווירה בביתנו תמיד הייתה חיובית, שכן הוריי היו נחושים לבנות חיים חדשים על גבי ההריסות. הם היו אהודים בעיר מגורינו, וכיבדו אותם בשכונה ובכל מקום שאליו הגיעו. שניהם היו אנשים חברותיים מאוד, בעלי לב זהב ונתינה אינסופית, ובית ילדותי זכור לי כבית פתוח שתמיד קידם אורחים במאור פנים. חברים של אבי, רובם ככולם ניצולי שואה, היו מגיעים אלינו פעמיים בשבוע למשחקי קלפים, ולאימי היו חברות רבות שהיו יושבות איתה במטבח לשיחות נפש ארוכות על כוס תה ועוגה. לקראת הבחירות היו נוהרים לביתנו אורחים מהפוליטיקה המקומית, בהם ראשי העיר בת ים ובכירים נוספים.

בימי שבת נהגנו לנסוע כל המשפחה לפיקניקים ולטיולים, ובמהלך השבוע אבי היה מביא לי כרטיסים לסרטים בבתי הקולנוע בעיר. מדי שבוע הייתי הולכת עם חברה אחרת או עם אחד מהוריי לסרט בבתי הקולנוע השונים ונכנסת להקרנות בשעות הצהריים בהקרנה הראשונה ובערב בהקרנה השנייה. כולם רצו ללכת איתי, שכן היה מדובר בבילוי מהנה במיוחד. לעיתים אף הלכתי לבדי לקולנוע לצפות בסרטי אימה ומתח. אין לי מושג איך לא פחדתי מעצם הצפייה ומהחזרה הביתה לבד, אך הדבר מראה עד כמה הייתי בוגרת ועצמאית לגילי.

זכורים לי מפגשים שמחים עם חברות וחוגים בשפע: בלט, נגינה בפסנתר, ציור, קרמיקה ולימוד השפה האנגלית בחוגים שהתקיימו בבת ים, ואשר גם אימי הצטרפה אליהם. נהנינו ללמוד יחדיו וכך למדתי בשקיקה את השפה. לימים, כשאחותי הייתה בארצות הברית, היא נהגה לשלוח לי את ספרי הרולד רובינס באנגלית ואני הייתי קוראת ומשפרת את אוצר המילים שלי. את שיעורי הבית נהגנו, אימי ואני, להכין בצוותא. אימי למדה בבית הספר "התחייה" בבת ים, במסגרת לימודי "תהילה" למבוגרים, שהקנו לתלמידים ידע בעברית, בתנ"ך בהיסטוריה ועוד. כיום בית הספר הפך למכללה להשלמת בגרויות וללימודים בנושאים שונים. אימי הצטיינה בלימודי השפה העברית ובספרות. אני נהגתי לתקן עבורה את שגיאות הכתיב. במסגרת לימודיה רכשה אימי הרבה חברות שהייתה נפגשת עימן גם אחרי שעות הלימודים והן היו באות אליה. אימי הייתה אהובה באופן מיוחד על דבורה המנהלת. זכור לי שאימי ביקשה ממני פעמים רבות שאלמד אותה כיצד פותרים תשבץ, אבל לא משנה כמה ניסיתי להסביר ולשתף, היא לא קלטת את העניין. היא הייתה נוסעת עם אבי לטיולים מטעם הלימודים ונהנית מאוד. בדומה לאחותי ולי, אימנו אהבה לקרוא, ונהגתי להביא לה ספרים טובים. אחת לכמה שנים היו מגיעים בני הדודים מצד אבי מארצות הברית לביקור משפחתי אצלנו. הם היו לנים בביתנו במהלך שהותם בארץ, והיינו מטיילים עימם במקומות שונים ומנעימים את זמנם.

בבית נהגנו לקיים את החגים כהלכתם. אני זוכרת היטב את ההתרגשות ואת ההכנות לראש השנה בהיותי ילדה קטנה: בגדי החג הלבנים והחדשים ממתנים לי בארון. הקרפיונים שוחים באמבטיה, לא יודעים שבעוד מספר שעות יוגשו אל שולחן החג, והתרנגולת מדדה אנה ואנה במרפסת, בעוד אני עוזרת בקניות ובהכנת הבצק לעוגות. במיוחד זכור לי טעמו הנפלא של החמין של אימי והקישקע, אותו היינו תופרות בחוט ובמחט. בין המאכלים שאימי הפליאה להכין נמנו גם כבד קצוץ, חזרת, בורשט, לאטקעס (לביבות תפוחי האדמה הכי טעימות בעולם, שעליהן נהגנו לפזר סוכר), כריכי טונה ומיונז, סלט ביצים מעולה ופירה עם בצל מטוגן. למחרת הארוחה הנפלאה הזו היינו הולכים יחד לבית הכנסת לשמוע את תקיעת השופר. זכורים לי הטקסים של יום כיפור, כמו לקיחת התרנגולת לכפרות. במהלך השנים הכסף החליף את התרנגולת.

בפורים נהגה אימי לתפור לי תחפושות מקוריות, שזיכו אותי בלא מעט תחרויות נושאות פרסים. לעיתים הייתה אימי לוקחת תופרת שתתפור ותתקן את בגדיה. אימי קנתה מכונת תפירה מקצועית ולמדה בעצמה כיצד לתפור, ואף נהגה לסרוג לי ולנכדים אפודות, סוודרים, גופיות ושמלות. זכורתני שאימי לימדה אותי מלאכת יד כמו: גובלן, אריגת שטיחים וסריגת סוודרים ואפודות, ואני הצלחתי בכך וקצרתי מחמאות.

את פסח נהגנו לחגוג עם בנימין ומשפחתו ולעיתים עם משפחת לובצקי, ראובן וסוניה, עד לימודיי בתיכון. לאחר שאחותי נישאה לנחום, התחלנו לערוך את החג בביתנו, ואימי נהגה להזמין אל שולחן החג את משפחתו של נחום, ובהם אחיו בנצי ז"ל, שנפטר מהמחלה הארורה כשהוא בן 55 בלבד. כך נותרה המסורת לחוג את החגים בצוותא עם משפחתנו.

אימי נהגה לספר לי על השואה. היא השכילה לרוכך את סיפוריה ככל האפשר כדי לא לזעזע אותי, אבל המוות היה נוכח בכל מקום. הוא העסיק אותי עוד כילדה, ואני נהגתי לשאול שאלות על אודותיו: כיצד מתים? איך מרגישים כשמתים? מה קורה אחרי המוות? אבי, לעומתה, נהג להתמקד בסיפורי גבורה על הפרטיזנים, איך פוצצו גשרים ומסילות רכבת, וסיפר פחות על משפחתו ועל חוויותיו בשואה.

ובכל זאת, השואה גבתה מחיר כבד גם משני האנשים האופטימיים האלה. כל חיי גדלתי בצל אִם שלא הייתה בריאה לגמרי מבחינה נפשית ונוהלה במידה רבה על ידי חרדות לגבי שלומנו ועתידנו, הבנות. כלפי חוץ לא ראו זאת ותמיד כיבדו אותה ואהבו אותה, שכן היא הייתה אישה אצילית, תרבותית, דוברת שפות ואוהבת, שהעניקה לאחותי ולי חום רב וחינוך מעולה. לכאורה, לא היה חסר לי דבר, אך נותרו בי צלקות של חרדה ודאגה לגבי העתיד שהובילו אותי להישגיות יתר ולשאפה לשלמות; בכל דבר שעשיתי רציתי להוכיח שאני מעל כולם, אם בלימודים, אם בספורט או אם כילדה מחונכת להוריי.

אימי סבלה מכאבי ראש איומים, מביעותי לילה שבעטיים נאנחה ומלמלה בשנתה ומאובססיה לאוכל. היא לא הניחה לנו להשאיר ולו פירור בצלחתנו. לשרה אחותי ולי זכורים היטב אותם מקרים שבהם התקשינו לסיים את מנת האוכל שלנו בעוד אימנו יושבת מולנו, בוכה ומתרה בנו במשפטיה הקבועים, "אם לא תאכלי עד הסוף, אני אמות", "כסף לא צומח על עצים!"

גדלנו בשכונה שהתגוררו בה ניצולי שואה רבים, וכולנו הכרנו את "המשוגעים של השואה", אלה שחיו בינינו ושנטרפה עליהם דעתם בגיהינום שעברו, שהיו פורצים מדי פעם בזעקות שבר. אחותי, שהייתה ילדה סקרנית מטבעה, נהגה להתחבא ולהקשיב לסיפורים שהורינו סיפרו על השואה ולשיחות שניהלו עם חבריהם ניצולי השואה ביידיש, שפה שהבינה היטב מינקותה. היא הייתה יושבת במסתר, מצונפת בשקט כמו עכבר ומקשיבה לסיפורי הזוועה שלא יועדו לאוזניה, על אכזריות ועל סבל כל יתוארו, על הורים במחבוא שנאלצו להרוג את ילדיהם. הסיפורים הללו כבר חלחלו לתודעתה, והיא החלה לקרוא ספרים רבים בנושא השואה, בהם "מאה ילדים שלי", "שני רעים יצאו לדרך" ו"הילדים מרחוב מאפו". סקרנותה של אחותי בעניין השואה הדביקה במהרה גם

אותי, ובצעירותי גמתי כל ספר בנושא, אך מכיוון שבבית כמעט שלא דיברו ולא רצו להיזכר, לא לחצתי עליהם לספר את זיכרונותיהם ולשתף אותי בהם. עם זאת, מדי שנה הופעתי בטקסי השואה בבית הספר ומגיל צעיר החזקתי מחברת שבה העליתי על הכתב שירים וסיפורים פרי עטי, שגוללו את התקופה הזו מנקודת מבטי האישית. שירי פורסמו בעיתון בית הספר, דבר שהסב לי גאווה רבה. בתיכון הכנתי עבודה על אנה פרנק וקיבלתי עליה ציון מאה. בעבודה סיפרתי גם על הוריי ניצולי השואה.

אהבתי לשפה העברית ולמילה הכתובה נמשכה גם בתקופת לימודיי בתיכון. הייתי אהובה על המורים ללשון ולספרות עד כדי כך שהם פטרו אותי משיעורי "אפס", כלומר, מהחובה להגיע בשבע בבוקר לבית הספר, ואף השתמשו במחברות שלי כדוגמה לחומר הנלמד. נוסף על כך, הייתי ספורטאית מצטיינת בתחום האתלטיקה: ריצות, כדורעף ועוד. שאפתי להיות עתודאית וללמוד ב"ווינגייט", אך החלום נקטע בשל פציעה ברגלי שאירעה שבוע לפני התחרויות הארציות בווינגייט וגרמה לקריעת גיד. נעצבתי כי הבנתי שהחלום נגזז. במשך חצי שנה התהלכתי בגבס כשאני נעזרת בקביים, אבל הפתגם "אין דבר העומד בפני הרצון" ניצב לנגד עיניי תמיד. תוך חודשים מספר הלכתי כמו תינוק שלומד לצעוד את צעדיו הראשונים. למרות הקושי הרב לא התעצלתי והמשכתי בכל כוחי ללכת להתעמל על אף שידעתי שהרגל לא תשוב למצבה הקודם. יש לציין שעל אף הפציעה, חזרתי בסופו של דבר לרוץ ויכולתי לעשות כמעט הכול. אומנם הבנתי שכבר לא אהיה מורה לספורט, אבל ניתנה לי הזכות לשבת עם השופטים בבית ספרי "רמות" בבת ים, שהיה הראשון בארץ שבחן את תלמידיו בבגרות בספורט. זכיתי ללמוד התעמלות אצל המורה הדגולה והמאמנת האולימפית של נבחרת ישראל, הגברת זהבה זיסמן. על אף פציעתי, זהבה העניקה לי ציון מאה בתעודה, ואף היה לי הכבוד לשבת עימה על כיסא השופטים ולהשמיע את הערותי.

כשבגרתי, למדתי באוניברסיטה לשון עברית וספרות עולם, שהעמיקו את הבנתי בנושא ותרמו לי רבות. טראומת השואה הייתה חזקה מאוד אצל אימי; אחותי מספרת שעד שמלאו לה 12, היא נהגה לדבר על כך ללא הרף. עם הולדתי פחתו כמעט הדיבורים, אך לעת זקנה, ובייחוד בעת שהייתה מאושפזת בבית החולים, הזיכרונות חזרו לתקוף אותה במלוא עוצמתם. היא הייתה הזוה שבאים מהמטרה כדי לחטוף אותה ופולטת זעקות פחד שצמררו את כולנו.

אימי, שאיבדה במלחמה את היקרים לה ואת רוב אמונה במין האנושי, שמרה עליי בילדותי כמו בלש. כך, למשל, נאסר עליי לחזור מאוחר בלילה או לישון אצל חברים. היא חשדה בכל בני האדם, ותמיד הזכירה לי להיזהר בכל מקום שאליו אני הולכת, להתבונן לכל הכיוונים, לא לדבר עם זרים. היא לא הסכימה שאחלוק עם חברותיי בגדים או חפצים אחרים, ציידה אותי בכסף שאף פעם לא יחסר לי והשתדלה להעניק לי הכול בעצמה כדי שלא יחסר לי דבר. לכל אירוע כיתתי, מסיבה או טיול, הייתה מצטרפת כהורה מלווה, ומכל מקום שאליו הלכתי, הייתי צריכה לצלצל ולהודיע לה שהגעתי, רק אז הייתה נרגעת מעט.

לאורך השנים התבקשו הוריי פעמים מספר לספר על חוויותיהם בשואה, אבל הדבר גרם להם לקושי נפשי ניכר. הם נענו בתחילה לפנייה של יחידת התיעוד של "יד ושם" וכבר תיאמו עימם מועד, ואז שינו את דעתם ברגע האחרון והחליטו לבטל. כך אירע גם כשפנו אליהם בבקשה להתראיין לתוכנית טלוויזיה. הם הסכימו להעיד נגד פושע נאצי שנשפט באנגליה, אולם לא ידועים לי הפרטים המלאים. הדחף לתעד את סיפורם של הוריי קינן בי זמן רב, אך ידעתי שמדובר בפרויקט מורכב. בשל גילם המופלג – אימי ז"ל בת 91 ואבי ז"ל בן 92 – התנהלות הכתיבה ותיעוד החומר ארכו ימים על גבי ימים. נוסף על כך, בעת שהתייעד נערך, אובחנה אימי כחולה בסרטן המעי הגס ומצבה היה קשה פיזית. ראשה נותר צלול רוב הזמן, עד שלבסוף איבדה קשר עם הסביבה. לעיתים היו לה התפרצויות זעם שבמהלכן הטיחה בי, "למה עליי לספר מה שעבר עליי? תפסיקי מייד! זה מוציא אותי מדעתי". אך לאחר כמה ימים הייתה נרגעת וממשיכה בסיפורה, כשהיא משמיטה מתוכו את החלקים הקשים מנשוא. אימי חזרה ואמרה לי, "את לא תביני לעולם את מה שאני עברתי". מהיכרותי העמוקה עימה ומהחיבור הרגשי החזק שלנו, ידעתי לזהות גם ללא דמעות או בכי, בדרך של שתיקות, דילוג על זמנים או שינויים בגוון קולה, מתי הגענו לנקודה כואבת במיוחד. היו שם קרעים של זיכרונות – רגע אחד הייתה ביער ובמשנהו רדפו אחריה דמויות כלשהן. לא חיטטתי בפציעה; הבנתי שמאוד קשה לה להביע את שעבר עליה, חרף ניסיונותי להבין עד כמה הכאב עצום. ישבתי מולה פעורת פה. לא יכולתי לכאוב או לדמוע, רק להרגיש דרכה את תחושות הזעם והאשמה שהתנקזו לקינתה החוזרת ונשנית, "מדוע זה קרה לי? כיצד אימי נלקחה ממני כל כך מהר לבלי שוב, פשוט הלכה לגיהנום לצד שמאל, בעוד ד"ר מנגלה משך אותי, הנערה הצעירה בת ה-15, לצד ימין, אל החיים כביכול?".

גם שרה אחותי ניסתה לא פעם לשוחח עם אימנו על הפרידה מאימה, ובכל פעם הייתה אימי חוזרת ומשנה את גרסאות האירוע. רק שנתיים לפני מותה סיפרה לה את האמת: היא ואימה היו בחדר במחנה ושמעו את הצעקות והבכי של הילדים והאימהות שהלכו למשרפות. היא ידעה שאימה הולכת למות וכי היא אינה מסוגלת להציל אותה. היא כל הזמן האשימה את עצמה במותה. אחותי ניסתה להרגיע אותה ואמרה לה שהיא הייתה בחורה צעירה והיה עליה להמשיך לחיות, וכי אם הייתה שואלת את אימה, תשובתה הייתה, "המשיכי בחיך".

עם אבי התייעד צלח פחות. הוא סיפר בקצרה על משפחתו ועל היותו פרטיזן, על מעשי הבריחה והגבורה שלו. לעיתים היו לו רגעי שבירה, אבל הוא התעשת מהר. הוא לא פירט הרבה ואמר לי רק, "יש ספר על יוצאי מיר. תקראי, אני מוזכר בכמה סצנות". ואכן, נעזרתי רבות בספר הזה כדי לקבל תמונה מקיפה יותר של חיי אבי באותן שנים מעצבות.

בספר הזה אני מגוללת את סיפור הישרדותם של הוריי בשואה, מעלה על נס את הרצון העז לחיות ולא למות אשר פיעם בשניהם, את הגשמת החלום הציוני לעלות לארץ ישראל, להקים משפחה ולהראות שאכן הצליחו במשימה. על אף הזוועות שעברו, לא נפלה רוחם והם שרדו בגבורה וחיו חיים מלאים. שורות אלו נכתבות כארבע שנים לאחר פטירתם. לצערי, הם לא זכו לקרוא את הספר הזה, אך כולי תקווה שהם הלכו לעולמם בידיעה שיש מי שיקרא אותו וכי יש להם זכר לדורי דורות. אמן!

